
ACTIVE LISTENING IN THE EDUCATIONAL PRACTICE - CONDITIONS AND PROBLEMS

Irena Kitanova

Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delchev", Stip, R.N. Macedonia,

irena.kitanova@ugd.edu.mk

Abstract: Conversations, communication, and relationships in the family and in schools are factors in the upbringing and education, as well as the behavior of students in life. They have changed during the development of teaching, because today, modern teaching treats students as subjects in the classroom, not only formally but as a functional one, with teachers and students building mutual trust, love and sincerity. , partner relationships, mutual help and respect, but at the same time taking into account the needs and desires of the students. Active listening, as a process, is especially important for the educational process. Mastering students' listening skills is crucial to understanding the messages they receive during the teaching process, to understand them and to assist them in the learning and teaching process. No matter what the skill of listening is a basic and universal occurrence, the educational process needs to be adapted to the students (if they are a target group of recipients) to make teaching more efficient and successful, just as certain skills and knowledge are needed any other. The use, only of innate listening skills, is often insufficient to successfully establish the correct interaction between teachers and students on which the learning process depends.

Keywords: situations, problems, teaching, educational practice, active listening.

АКТИВНОТО СЛУШАЊЕ ВО ВОСПИТНО ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА КАЈ НАС – СОСТОЈБИ И ПРОБЛЕМИ

Ирена Китанова

Факултет за образовни науки, Универзитет "Гоце Делчев", Штип, Р.С. Македонија

irena.kitanova@ugd.edu.mk

Абстракт: Разговорите, комуникацијата и односите во семејството и во училиштата претставуваат фактори во воспитанието и образованието, како и во однесувањето на учениците во животот. Тие во текот на развојот на наставата се менувале, затоа што денес, современата настава ги третира учениците како субјекти во наставата, и тоа не само од формален аспект туку од функционален, при што наставниците и учениците, заедно, градат меѓусебна доверба, љубов и искреност, партнерски однос, меѓусебно помагање и почитување, но истовремено се внимава и на потребите и желбите на учениците. Активното слушање, како процес, е особено важен за воспитно – образовниот процес. Совладувањето на вештината на слушањето кај учениците е од круцијално значење за разбирање на пораките кои ги примаат во текот на наставниот процес, за нивно сфаќање и помагање во процесот на учење и поучување. Без разлика што вештината на слушањето претставува базична и универзална појава, воспитно – образовниот процес треба да се приспособи на учениците (доколку тие се целна група на реципиенти) за да биде поефикасна и поуспешна наставата, исто како што се потребни одредени вештини и знаења за што било друго. Користењето, само на вродените способности за слушање, често се недоволни за успешно воспоставување правилен интеракциски однос помеѓу наставниците и учениците, од кој зависи процесот на учење.

Клучни зборови: состојби, проблеми, настава, образовна практика, активно слушање.

Наставата која е базирана на современата педагошка комуникација во голема мерка се разликува од досегашните традиционални стереотипи, кога наставниците ги утврдуваа целите за работа, ја предаваа наставната содржина и даваа задачи на учениците, а обврските на учениците беа само да слушаат и да ги извршуваат барањата кои ги поставил наставникот. Денешните функции на комуникацијата во наставата, кои ги реализираат наставниците и учениците се истовремени, меѓусебни и неразделиви¹⁸:

- А) Процедурални функции
- Б) Интерперсонални функции

¹⁸ Сузић, (2003, стр. 257.

В) Функции за јакнење свест за себе

Од аспект на овој труд, интересно би било да ги елаборираме интерперсоналните функции и функциите за јакнење на свеста за себе.

Интерперсоналните функции претставуваат:

- ⇒ Воспоставување норми: усогласување на правилата и нормите на однесување во текот на комуникацијата во наставата, укажување на непродуктивни и непристојни однесувања.
- ⇒ Помагање (фасилитација): помош на поединци за активно учество, сугерирање и контрола на редот во дискусиите, поттикнување различни ставови и мислења.
- ⇒ Поддршка: уважување на различни мислења, пренесување водство на активностите на учениците, толеранција на емоционалните испади на одделни ученици или на други страни.
- ⇒ Хармонизација: намалување на тензии при некое несложување, сугерирање компромиси или алтернативни решенија, користење на интерперсоналните сили на групата или на други учесници во комуникацијата.
- ⇒ Создавање соодветна социоемоционална клима; употреба на хумор, уфрлување шеги и создавање пријатна атмосфера.
- ⇒ Драматизација: играње улоги, поттикнување на фантазија, истакнување на некој контраст и некоја необичност.
- ⇒ Солидарност: поддршка и помош на послабите ученици, разбирање за маните и слабостите, јакнење на групната и интерперсонална кохезија.

Функциите кои ја јакнат свеста за себе претставуваат:

- ⇒ Самосознание: јакнење на сознанието за себе, „ЈАС“ во огледало – (како другите ме гледаат), свест за социјалното јас.
- ⇒ Самореализација: комуникација за социјалниот аспект, за учење со општење во околината, за дружење со другите луѓе.
- ⇒ Самоактуализација: комуникација за прифаќање на себеси, другите и природата, желба за помагање, комуникација за љубопитност и креативност.
- ⇒ Самовреднување: евалуација на сопствените својства и постапки, евалуација на сопствените способности за комуницирање, реално и идеално ЈАС.

И покрај констатацијата за важноста која ѝ се придава на комуникацијата и на изучувањето на комуникациските вештини, меѓу кои е и активното слушање, во воспитно-образовната практика во основните училишта во нашата земја, сепак таа не ги задоволува потребите на успешната комуникација меѓу комуникациските субјекти во училиштата, особено на релација наставник – ученик. Голем број наставници не поседуваат или воопшто не знаат како да ги употребат комуникациските вештини во прав момент. Се поставува прашањето дали наставниците се воопшто свесни дека не поседуваат или пак имаат помалку развиени комуникациски вештини. Дали нашите институции кои продуцираат наставнички кадар посветуваат доволно внимание на ова толку важно прашање?

Моето искуство, како и искуство на неколку наставници – ментори, кои работеле на едукацијата на наставниците, укажуваат дека фактичката состојба во нашата земја ни покажува слика каде наставниците поголемото време го минуваат во говорене, без притоа да слушаат што мислат, говорат или знаат учениците. Во поголем број случаи е присутна оваа појава, со најчест изговор дека во училишната има преголем број ученици. Оваа појава се јавува поради неможноста, односно неоспособеноста на наставниците за активно слушање. За учениците да се оспособат за активно слушање, оној што ги учи треба да знае на кој начин, како да ги оспособи и тоа да го практикува во секојдневниот живот.

Применувањето на фронтално-предавачката форма на презентирање, исто така, ги намалува можностите за активно вклучување на учениците во воспитно образовниот процес генерално, а со тоа и во процесот на активното слушање. Тоа подразбира недоволно разбирање на пораките од страна на учениците, недоволно знаења и оневозможување за развивање на истите од комуникациски аспект. Применувајќи ја фронталната форма на работа, наставниците најчесто се обраќаат и се разбрани само од една група ученици. Со фронталната форма, едноставно, нема можност за диференциран приод во наставата, а со тоа и за задоволување на специфичните потреби на одредени ученици. За илустрација, обраќањето на наставникот со одредени употребени зборови кон сите ученици, не мора да значи дека сите ученици го разбираат, а воедно тој и не може да има увид во тоа. Кога поставува прашања, оние ученици кои не ги разбрале пораките на наставникот (поради...) се ставени во инфериорна положба во однос на другите. Оваа негативна појава, не само што ја оневозможува реализацијата на наставните цели, кои ги поставува наставникот туку ги фрустрира учениците и не им дава шанса за понатамошно учење и развој.

Исто така, секојдневната наставна пракса, сè уште укажува на појава на авторитативни комуникациски стилови во наставата, од наставникот. И покрај тоа што констатиравме дека современите тенденции на наставата се движат во правец на субјективизирање на индивидуите во училиштата, дискутабилно е дали со примена на овој комуникациски стил се задоволуваат овие потреби. Наставниците најчесто, во „трка со времето“ на часот, не им дозволуваат на учениците слободно да се однесуваат, да поставуваат прашања и да ги искажуваат своите мисли. Токму од тие причини, честа е состојбата учениците да се во улога само на пасивни, формални, слушатели. За да се отклонат овие круцијални недостатоци, наставниците мора да ја сфатат својата улога на воспитувачи, пред сè, а не само на едукатори (која исто така ги има овие потреби). Формалното пренесување пораки, односно информации за учениците, а без притоа да се добие повратна информација за стекнатите знаења и способности на учениците, како и без изградена мотивациона индивидуална стратегија, го одведува во прашање процесот на учење од учениците. Се разбира, оваа негативна појава е присутна, но не насекаде и секогаш, туку повремено, во одредени училишта, кај одредени наставници.

Друга дисхармонија која е присутна во нашите училишта е неусогласеноста, поточно непознавањето на различните видови на вербално и невербално изразување, што претходно го констатиравме, а е исто така важна алка во процесот на активното слушање на учениците. Оваа неусогласеност влијае на сите аспекти во комуникативниот процес: на односот помеѓу соговорниците, на разбирањето на испратените пораки, како и на активното слушање и повратната информација која е неопходна во наставниот процес, бидејќи повратните информации овозможуваат контрола на процесуирањето на испратената порака и интеракцијата помеѓу соговорниците.

Активности кои го попречуваат активното слушање на слушателите, односно учениците кои треба да научат дека никако не смеат да ги практикуваат додека се на час, се следните:

- ⇒ пренасочување или наметнување некоја друга тема, додека наставникот зборува,
- ⇒ Проценување и вреднување на слушнатото додека трае процесот на слушање,
- ⇒ Непочитување на чувствата на наставникот или соученикот, доколку е ставен во улога на комуникатор,
- ⇒ Непростојно однесување.

Сето ова укажува дека пред наставниците и учениците се поставуваат современи, сè поголеми барања за социјална чувствителност и за развивање на комуникациските вештини и нивната примена, особено во односите на наставниците со учениците, и секако, се истакнува влијанието на соодветна комуникација меѓу учениците во наставата.

Потенцирањето на потребата од познавање на комуникациските вештини однаставниците (само наставник кој знае, умее да пренесе и на учениците) кои се значајни за активното слушање на учениците во наставата, се базира на неколку причини:

1. Наставниците покажуваат поголем интерес и грижа за учениците,
2. Води кон поголема информираност за наставникот или за одредена ситуација,
3. Ја поттикнува понатамошната конструктивна комуникација,
4. Води до поголема соработка и подобро решавање на проблеми меѓу наставниците и учениците кои сметаат дека недоволно го разбрале слушнатото,
5. Ги смирува сите комуникациски субјекти и создава пријатна училишна клима,
6. Ги подобрува односите помеѓу наставниците и учениците,
7. Ги поттикнува сите за понатамошно активно слушање.

Развиените вештини за активното слушање им овозможуваат и на наставниците и на учениците да се чувствуваат пријатно, да имаат доверба едни во други и многу полесно да го искажат она што навистина сакале да го кажат. На крајот на краиштата, доколку не се обезбеди активно слушање, не може да стане збор за активна комуникација. Тогаш се поставува прашањето зошто комуницираме. Активната комуникација во воспитно – образовниот процес е невозможна доколку не се обезбеди активно слушање. Учениците мора да научат како активно да се вклучуваат во процесот на комуникацијата и како активно да слушаат. За таа цел, ќе предложиме неколку приоритетни услови за комуникацијата во наставата, кои го условуваат восприемањето на наставните содржини од учениците:

- ✓ Отвореност на сите сетила – разновидност во наставата, со примена на различни наставни средства, форми за работа
- ✓ Когнитивна вклученост - планирање активности за слушателите, односно за учениците кои го поттикнуваат когнитивниот развој,
- ✓ Емоционална усогласеност – усогласеност на наставникот и учениците во однос на нивната психичка состојба, добро расположение, употреба на соодветни зборови

✓ Активно учество – диференциран приод во наставата.
Советите за активното слушање во наставата кои ги предлагаме се претставени во графичкиот приказ бр.1.

Графички приказ бр.1: Совети кои треба да ги практикуваат активните слушатели



Живеејќи во свет во кој многу малку се слуша, а сето тоа негативно се рефлектира врз учениците, добродојдени се сите совети како и стекнати искуства за да можеме да го применуваме процесот на активно слушање. Светот на технологија, на мобилна телефонија во кој вербалната комуникација е сведена на минимум, бара наставниците во училиштата да го даваат својот максимум за да во иднина немаме “неми ученици”.

ЛИТЕРАТУРА

- Андоновск Трајковска, Д.(2019): Критичка писменост, педагошки факултет, Битола.
- Локран, Ц (2016): Развивање на педагогијата за образование на наставници: разбирање на поучувањето и учењето за поучување, Арс Ламина, Скопје
- Лич, Ц & Мун, Б (2016): Моќта на педагогијата, Арсла Мина, Скопје.
- Улјанс, М. (2016): Училишна дидактика, Арс Ламина, Скопје.
- Abell, P., Samuels. J.M., & Cranna M. (1994), *Mergers, motivation and directors' remuneration*, London School of Economics and Political Science, London.
- Adižes, I. (2005), *Upravljanje promenama, moć uzajamnog poštovanja i poverenja u privatnom i porodičnom životu, poslu i društvu*; ASEE Books – Novi Sad.
- Brajša, P.(2000), *Umjeće razgovora*, C.A.S.H, Pula.
- Bratanić, M. (1990), *Mikropedagogija Interakcisko-komunikaciski aspect odgoja*, Školska knjiga, Zagreb.
- Bratanić, M. (2002), *Paradoks odgoj*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naknada.
- Brdar, I. (2006), *Psihologija slušanja*, Rijeka, Filosofski fakultet.
- Brownell, J. (1994), *Teaching Listening: Some Thoughts on Behavioral Approaches*. The Bulletin.
- Buford, J. A. Jr. (1993), *Be your own boss*. Journal of Extension, 31 (1).
- Bulman, J. H. (2017), *Children's reading of film and visual literacy in the primary curriculum*, Market Rasen, Lincolnshire, UK.
- Kostić, A., (1997) *Uticaoj ličnosti na tačnost opažanja primarnih emocija na osnovu izraza lica.*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Novi Sad.

- Kovach, K. A. (1987), What motivates employees? Workers and supervisors give different answers. Business Horizons.
- Nedimovic, T. (2012), *Psihologija komunikacije: male tajne za velike uspehe u komunikaciji*, Vršac, Visoka škola studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Pupin".
- Neill, S. (1994). *Neverbalna Komunikacija u razredu*, Zagreb, Educa.
- Peko, A. (2010), *Učimo aktivno slušati*, Zbornik radova sa 2 međunarodne znanstvene konferencije Obrazovanje za interkulturalizam, Osijek.
- Piz, A. (2004): *Pitanja su odgovori*, Beograd, MOST.
- Poyatos, F. (2001), *Nonverbal communication across disciplines*, John Benjamins Publishing.
- Puhalo, S. (2013), *Kako opažamo druge etničke grupe i njihove članove*, Sarajevo, Friedrich Ebert Stiftung.
- Radovanović, M. (1979), *Sociolingvistika*, Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Rot, N. (2004), *Znakovi i značenja – Verbalna i neverbalna komunikacija*, Beograd, IJATO.